

ĐỀ VĂN NGHỊ LUẬN VÀ VIỆC LẬP Ý CHO BÀI VĂN NGHỊ LUẬN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS : Làm quen với các đề văn nghị luận, biết tìm hiểu đề và cách lập ý cho bài văn nghị luận.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LUU Ý

1. Trước đây đề văn nghị luận ở THCS thường mang các từ mệnh lệnh như "Hãy chứng minh...", "Hãy phân tích...", "Hãy giải thích...". Cách ra đề như vậy là cần thiết, song nhiều khi không tránh khỏi hạn chế cách làm bài của HS vào một phương thức, một thao tác nghị luận, trong khi trên thực tế HS có thể và cần phải sử dụng nhiều thao tác để làm bài. Do đó ở đây nêu ra cách ra đề bài kiểu khác, tức là chủ yếu chỉ *nêu vấn đề* của bài làm, còn dùng thao tác nào tùy theo cách làm của HS. Tất nhiên trong bước đầu học làm văn nghị luận, HS sẽ học từng bước. Ở đây là cách hiểu chung nhất, tiếp theo sẽ học về phương pháp lập luận chứng minh, giải thích.

Ngoài vấn đề, đề bài còn cho biết tính chất của đề ra. Đề có thể mang tính chất ca ngợi, phê phán, tranh luận, phân tích hoặc khuyên nhủ. Mỗi tính chất sẽ quy định cách viết, giọng điệu, lời văn,...

2. *Vấn đề* ở đây là khái niệm chỉ vấn đề của đề ra, cần được giải quyết. Vấn đề là đề tài nghị luận, vấn đề đưa ra bàn luận. So với luận điểm, thì vấn đề là đề tài, còn luận điểm là quan điểm, là cách giải quyết, là tư tưởng cụ thể của người viết đối với vấn đề đem ra nghị luận. Như thế tìm hiểu đề là xác định vấn đề nghị luận. Nắm được đúng vấn đề thì bài làm sẽ tránh khỏi lạc đề, xa đề. Vấn đề của đề mang tính chất trung tính, chưa thể hiện rõ tư tưởng, quan điểm của người viết. Luận điểm thể hiện rõ tư tưởng, quan điểm cụ thể, xác định của người viết. Do đó, *vấn đề* thì không cần có luận cứ, lập luận, còn *luận điểm* thì cần có hai yếu tố đó.

Xin lưu ý : Đề văn nghị luận nêu ra *trước hết* là để cho HS bày tỏ quan điểm, tư tưởng (tức là luận điểm) của mình. Đây là điều quan trọng nhất. *Thứ hai* mới

là cách lập luận cho luận điểm. Cách lập luận thì rất nhiều. Chứng minh, giải thích chỉ mới là những cách thông thường, mà trong đó cũng có nhiều biện pháp cụ thể, đa dạng. *Thứ ba*, trong quá trình lập luận, người viết phải vận dụng lí lẽ và dẫn chứng. Vì thế, không nên coi nhẹ vấn đề luận điểm, vì luận điểm có thể coi là linh hồn của bài nghị luận.

3. *Lập ý* là xác định nội dung cho một bài văn theo đề bài. Lập ý chỉ bắt đầu sau khi tìm hiểu đề, đó là việc xác định vấn đề, luận điểm, luận cứ và cách lập luận cho bài làm. Xác định được các điểm ấy thì dàn bài cũng sơ bộ hình thành.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Tìm hiểu nội dung và tính chất của đề văn nghị luận.

Bước 1 : Nêu câu hỏi a. Đề văn nghị luận cung cấp đề bài cho bài văn nên có thể dùng để ra làm đề bài. Thông thường đề bài của một bài văn thể hiện chủ đề của nó. Do vậy để ra như trên hoàn toàn có thể làm đề bài cho bài văn sẽ viết.

Bước 2 : Nêu câu hỏi b. Căn cứ vào đâu mà ta biết đó là đề văn nghị luận ? Căn cứ vào chõ mỗi đề đều nêu ra một số khái niệm, một vấn đề lí luận. Ví dụ : *Lối sống giản dị, Tiếng Việt giàu đẹp...* Thực chất là những nhận định, những quan điểm, luận điểm. *Thuốc đắng dã tật* là một tư tưởng ; *Hãy biết giữ thời gian* là lời kêu gọi mang một tư tưởng.

Bằng cách phân tích cụ thể, GV cho HS thấy, chỉ có phân tích, chứng minh thì mới giải quyết được các đề ra trên.

Có thể có HS thắc mắc là đề không có lệnh, HS biết làm như thế nào ? Đối với vấn đề này, GV có thể nói, khi đề nêu lên một tư tưởng, một quan điểm, thì người HS có thể có hai thái độ : hoặc là đồng tình, ủng hộ, hoặc là phản đối. Nếu là đồng tình, thì hãy trình bày ý kiến đồng tình của mình. Nếu là phản đối thì hãy phê phán nó là sai trái. Ra đề như vậy là kích thích hoạt động tư tưởng chủ động của HS.

Bước 3 : Nêu câu hỏi c. Tính chất của đề như lời khuyên, tranh luận, giải thích,... có tính định hướng cho bài viết, chuẩn bị cho HS một thái độ, giọng điệu,...

Hoạt động 2. Tìm hiểu đề cụ thể.

Bước 1 : Nêu đề ra như trong SGK và nhiệm vụ tìm hiểu đề.

Bước 2 : Nêu câu hỏi cho HS tìm hiểu đề. GV tổng kết các ý kiến và kết luận việc tìm hiểu đề.

Hoạt động 3. Lập ý cho bài văn nghị luận.

Bước 1 : Xác lập luận điểm. Bám sát câu hỏi trong SGK.

Bước 2 : Tìm luận cứ. Theo gợi ý của SGK.

Bước 3 : Xây dựng lập luận : Xây dựng cách dẫn dắt, trình bày luận điểm, luận cứ. Khai thác gợi ý của SGK.

Giải quyết xong các hoạt động trên, hướng dẫn HS học Ghi nhớ.

IV – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

Yêu cầu luyện tập là lập ý cho một đề văn. SGK cung cấp một tài liệu tham khảo, tức là cung cấp cho HS một số ý. Từ ý đó sắp xếp để giải quyết vấn đề của đề ra. Đề ra *Sách là người bạn lớn của con người* thì cách lập ý phải bám sát vào đề ấy. Ví dụ : Con người ta sống không thể không có bạn. Người ta cần bạn để làm gì ? Sách thoả mãn con người những yêu cầu nào mà được coi là người bạn lớn ?